

ПОНЯТТЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СВІТОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Стаття присвячена одному із основних компонентів професійної компетентності сучасного вчителя іноземної мови – цифровій компетентності. У статті розглянуто термінологію, що використовується у сучасній науковій літературі для визначення поняття цифрової компетентності. Здійснено аналіз досліджень, спрямованих на сутність та зміст даної компетентності, розглянуто характеристику умінь та навичок у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: цифрова компетентність вчителя іноземної мови, цифрова грамотність, інформаційно-комунікаційні технології, компетентність вчителя у сфері ІКТ.

Постановка проблеми. Інтеграція ІКТ у навчальний контекст є одним із ключових моментів модернізації системи вищої освіти в Україні. В сучасному інформаційному суспільстві зростають вимоги до професійної компетентності педагогів, зокрема й вчителів іноземних мов, які не лише повинні мати комп'ютерну грамотність, але і вміти адекватно і методично коректно застосовувати засоби інформаційно-комунікативних технологій в навчальному та виховному процесі. ІКТ ресурси відкривають нові перспективи для вчителів іноземної мови, оскільки дають можливість розширити контекст заняття, будувати міжнародну співпрацю, організувати віртуальні мовні групи та спільноти, форуми та чати, забезпечувати доступ до сучасних актуальних аутентичних матеріалів у різних формах – текстів, мультимедіа, потокового телебачення, подкастів, можливості спілкуватися з носіями мови через різноманітні інтернет-системи та багато іншого.

Дослідженню сутності поняття цифрової компетентності вчителя іноземної мови особлива увага приділяється у працях таких зарубіжних науковців, як В. Браздейкіс, С. Джан, Дж. Равен, Б. Цванефелд, Л. Салганік, Т. Сабалускас, Д. Рікен, Д. Букангате, К. Пукеліс, А. Кантосало, М. Спектор та інші.

Метою даної статті є розкриття поняття та змісту цифрової компетентності вчителя іноземної мови у світовій науковій літературі.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-комунікаційні технології стали невід'ємним компонентом навчального та виховного процесу більшості освітніх закладів країн Європи, Америки та розвинених країн Азії. ІКТ-ресурси створюють додаткові можливості для вдосконалення навчального плану та створення умов для ефективної комунікації між педагогом та учнями або студентами, які раніше не були доступними. Необхідною умовою результативного використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному просторі є володіння педагогом комп'ютерною грамотністю і компетентністю в даній сфері.

Незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених питанню цифрової компетентності вчителя іноземної мови, єдиного терміну для визначення професійної компетентності педагога у сфері ІКТ не існує. Зарубіжними дослідниками використовуються такі терміни, як цифрова компетентність (англ. *digital competence*), цифрова грамотність (англ. *digital literacy*), компетентність у сфері ІКТ (англ. *ICT competence*), інформаційно-комунікаційно-технологічна грамотність (англ. *ICT literacy*) та інші.

Так, Європейський парламент та Рада Європейського Союзу у 2006 році назвали саме цифрову компетентність ключовою складовою для навчання людини протягом всього життя. Згідно з цим, цифрова компетентність передбачає впевнене та критичне використання доступних технологій інформаційного суспільства для повсякденного спілкування, роботи та відпочинку [1]. Саме поняття цифрової компетентності використовується в освітній системі Норвегії, яка стала першою країною, що включила до національного навчального плану, а згодом і до загального плану педагогічної освіти цифрову компетентність педагога [2].

Норвезький дослідник Р. Дж. Крумсвік характеризує цифрову компетентність вчителя як майстерність педагога застосовувати ІКТ у своїй професійній діяльності. Вчений додатково наголошує, що вчитель має також критично оцінювати подібні ресурси, використовувати їх з урахуванням педагогіки та дидактики, а також бути обізнаним із цілями використання різних навчальних стратегій та цифрової освіти студентів чи учнів [2]. При цьому відбір матеріалів відбувається з урахуванням специфіки дисципліни, особливостей групи, а також з урахуванням конкретної теми заняття.

Інститут інформаційних технологій в освіті ЮНЕСКО в своїх програмах використовує термін "цифрова грамотність". Зокрема, аналітична записка інституту вийшла під назвою "Цифрова грамотність в освіті" [3]. В документі зазначається, що цифрова компетентність педагога включає в себе такі компоненти, як знання і вміння, що мають відношення до освітніх стратегій, обізнаність з інноваціями в дидактиці та педагогіці,

питання етичності використання ІКТ, а також здатність вчителя використовувати ІКТ-ресурси у навчанні, особистому професійному розвитку та при організації освітнього та виховного процесу.

Широко використовується також термін "інформаційно-комунікаційна компетентність". Вчений В. Браздейкіс тлумачить даний термін як знання, вміння, ставлення, цінності, а також індивідуальні риси особистості, які дозволяють їй успішно вирисовувати ІКТ в освітній діяльності [4]. Вчений виділяє два рівні освітньої інформаційно-комунікаційної компетентності педагога: базову та інтегральну. Базова освітня ІКТ компетентність включає в себе три компоненти: соціальний (знання етичних та юридичних норм використання ІКТ в освітніх закладах та їх дотримання), інформаційний (практичне застосування інформаційних навичок з урахуванням специфіки дисципліни) та технологічний (здатність безпосередньо вирисовувати ІКТ-ресурси). Інтегральна освітня ІКТ-компетентність складається з двох компонентів: педагогічна компетентність (застосування ІКТ у навчальному процесі та розвиток комп'ютерної грамотності студентів) та управлінська (здатність аналізувати та планувати освітні процеси з використанням ІКТ).

Європейська рамка е-компетенцій (European e-Competence Framework) розглядає поняття інформаційно-комунікаційної компетентності в галузі освіти, яке включає в себе знання відповідних педагогічних підходів і методів здійснення навчального процесу, а також наступні навички: аналіз веб-ресурсів та підбір адекватного навчального матеріалу, розробка навчальних планів та програм з використанням ІКТ, вміння аналізувати ефективність роботи та корегувати навчальний матеріал у відповідності з цим [5]. При цьому особлива увага приділяється підбору тих матеріалів та інструментів, які будучи мати високу результативність саме при використанні на заняттях з конкретної дисципліни.

Згідно системи ISTE (International Society for Technology in Education), стандарт ІКТ-компетентності для вчителів включає чотири компоненти: технологічний, соціально-етичний, педагогічний та професійний. Дані були отримані на основі фундаментального дослідження, здійсненого в декількох країнах світу з урахування додаткової інформації, отриманої від державних та приватних освітніх організацій та установ [6]. Згідно з цим, вчитель повинен не лише вміти користуватися технічними засобами, а також методично коректно використовувати ІКТ-ресурси і бути фахівцем в таких соціально-етичних питаннях, як комп'ютерна безпека, плагіат, ліцензія програмного забезпечення, право інтелектуальної власності, недоторканості приватного життя, кібер-етикет, використання апаратного і програмного забезпечення для студентів із особливими потребами тощо.

Департамент освіти Західної Австралії на основі детального опитування шкільних вчителів, зокрема саме вчителів іноземних мов, стосовно їх рівня майстерності у сфері ІКТ дійшов висновку, що можна виділити три рівні у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі: низький, середній і високий. Дослідники зобразили рівні володіння ІКТ у вигляді мапи, розділеної на три частини, де чітко охарактеризовані навички, якими має володіти педагог на кожному із рівнів [7]. Згідно цього дослідження, основними факторами, які впливають на рівень володіння вчителем компетентністю у даній сфері є стать, вік, досвід, умови для ІКТ в конкретному навчальному закладі, мотивація педагога, а також його індивідуальний професійний розвиток. Список навичок був складений професором Гремом Девісом та дозволяє педагогу визначити свої сильні та слабкі сторони у сфері використання ІКТ. Тест, мапа, а також додаткові навчальні матеріали для вчителів у даній сфері доступні на сайті ICT4LT (www.ict4lt.org). Матеріали представлені як для загальних навчальних програм, так і у вигляді додатків, специфічних для навчання саме іноземної мови.

Міжнародна асоціація вчителів англійської мови TESOL в 2011 році запустила програму "Принципи та практика дистанційного навчання", яка призначена для досвідчених і недосвідчених вчителів англійської мови, які здійснюють навчання в режимі онлайн [8]. Програма включає десять курсів, серед яких: навчання читання, письма, лексики і граматики в режимі онлайн, питання електронної комерції для вчителів і адміністрації навчальних закладів, види активності для спільного навчального середовища, проектування інтерактивних заходів тощо.

Подібна програма "CertICT: Certificate in Teaching Languages with Technology" *The Consultants-e Project* (<http://www.theconsultants-e.com/>) представлена також Департаментом освіти Каталонії (Іспанія) і Трінті-коледжом (Великобританія) [9]. Програма включає в себе три модулі: модуль 1. Комп'ютерні навички: електронна пошта, формати файлів, обробка текстів, робота з зображеннями, аудіо- та відеоматеріали, комп'ютерна безпека, питання онлайн-безпеки; модуль 2: інструменти ІКТ на занятті: використання, аналіз та підбір, Інтернет-методи пошуку, критична оцінка веб-сайтів, соціальних закладок, планування та реалізація онлайн-класів, WebQuests, відео та текстовий чат, подкасти, блоги, RSS, вікі, онлайн довідники, інструменти Веб 2.0, змішане навчання, мобільне навчання, електронні портфелі; модуль 3: індивідуальний курсовий проект за темою, яку кожен педагог обирає сам для себе з урахуванням специфіки свого навчального предмету, а також особистих вподобань.

Дослідники Т. Сабаліускас, Д. Букантате та К. Пукеліс виділили сім окремих сфер цифрової компетентності, а саме: базову, технологічну, сферу стратегічного розвитку ІКТ, етичну, сферу інтеграції ІКТ у конкретний предмет викладання, дидактичну та сферу управління навчальним процесом з використанням ІКТ [4]. В свою чергу, такі дослідники, як П. Кіршнер, І. Воперайс та П. Ван ден Дул

розглядають компетентність педагога у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, яка складається з наступних компонентів: особистий (базові навички при роботі з офісними програмами, пошуком у мережі Інтернет, різними типами пошукових систем, засобами комунікацій та ін.), як засіб мислення (англ. *mind tool*) (використання спеціального програмного забезпечення, що сприяє розвитку професійного мислення); як засіб навчання (питання ефективного застосування та адаптації ІКТ для результативного навчального процесу, виховання, планування групової та індивідуальної форм роботи, створення спеціальних навчальних матеріалів з використання ІКТ, тощо), як засіб педагогічного та методичного застосування ІКТ (вміти використовувати ІКТ як при синхронному (відео, аудіо, чат), так і у асинхронному (електронна пошта, форуми) середовищі; як соціальній компонент (здатність поширювати знання, розуміти вплив інформаційного середовища на освітні процеси) [4].

Подібною думки дотримуються й інші вчені. Зокрема, дослідник П. Хогенбірк у своїх дослідженнях розглядає функціональні можливості та перспективи цифрової компетентності для педагогів. До них він відносить розробку специфічних траєкторій навчання, формування нових унікальних концепцій навчання, створення різноманітного та багатого навчального середовища, посилення взаємодії між вчителем та учнем чи студентом, підвищення якості навчання та викладання, мотивація учнів та їх поступова підготовка до навчання продовж усього життя. Він також зазначає, що цифрові технології створюють унікальні можливості для заочної та дистанційної освіти, а також підвищують популярність та привабливість педагогічної професії. Інший дослідник, Р. Сімонс стверджує, що саме використання інформаційно-комунікаційних технологій у освіті сприяє налагодженню контактів учнів із різними фахівцями в конкретній галузі навчання, стимулює їх пошукову та навчальну діяльність, сприяє розвитку критичного мислення, розвитку творчих здібностей та взагалі робить навчальний процес більш креативним та гнучким [4].

З огляду на всі вищеописані терміни та визначення для характеристики цифрової компетентності педагога, зокрема, вчителя іноземної мови, можна зробити висновок, що більшість дослідників відносять до даної категорії здатність вчителя ефективно та результативно використовувати ІКТ у своїй педагогічній діяльності та для свого професійного розвитку. До складових елементів цифрової компетентності також входять додаткові знання, уміння, здатності та ставлення, серед яких технічні навички роботи з ІКТ, здатність застосовувати вказані ресурси у навчально-виховному процесі, та здатність планувати, аналізувати та керувати освітнім та виховним процесом за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Педагог повинен також критично оцінювати ресурси та бути добре ознайомленим з соціальними та етичними аспектами їх використання. Важливу роль при підборі та аналізі матеріалів та інструментів відіграють також такі показники, як специфіка та тематика конкретного заняття, особливості класу та групи, де це заняття буде проведено, а також особисті вподобання та професійні уміння вчителя.

Висновки. Згідно результатів дослідження, на сьогоднішній день у світовому освітньому просторі не існує єдиного терміну для чіткого означення цифрової компетентності вчителя та його умінь і навичок у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Водночас, визначення компетентності вчителя у даній сфері, що даються вченими різних країн, перетинаються між собою, відрізняючись, при цьому, своєю наповненістю та широтою.

Зокрема, дослідники різних країн притримуються однієї думки в тому, що для педагога є недостатнім володіння лише базовими технічними навичками у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, насамперед, важливою є здатність вчителя аналізувати, критично оцінювати наявні ресурси, освоювати нові ІКТ та доцільно використовувати їх у навчально-виховному процесі та у своєму індивідуальному професійному розвитку. При цьому підбір матеріалу має відбуватися з урахуванням специфіки класу та особливостей конкретного навчального предмета та заняття.

Слід також додати, що, незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених даній сфері, питання трактування поняття цифрової компетентності вчителя іноземної мови, визначення її складових, структури та змісту залишаються недостатньо розкритими і потребують подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning / Official Journal of the European Communities, L 394 / 10 of 30. 12. 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>.
2. Krumsvik R. Situated learning and digital competence. Education and Information Technology [Електронний ресурс] / R. Krumsvik. – Режим доступу : <http://www.icicte.org/Proceedings2013/Papers202013/05-1-Krumsvik.pdf>.
3. UNESCO Institute for Information Technologies in Education (2011). Digital Literacy in Education. Policy brief [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214688.pdf>.
4. Brazdeikis V. The educators' competence of applying the information and communication technologies and its evaluation strategies. Summary of dissertation. Kaunas [Електронний ресурс] / V. Brazdeikis. – Режим доступу : http://formamente.guideassociation.org/wp-content/uploads/2008_3_4_Palmira_Juceviciene.pdf.
5. E-Skills for the 21st Century : Fostering Competitiveness, Growth and Jobs (September 2007). European E-competence Framework. Version 2.0 [Електронний ресурс]. September 2010. – Режим доступу : www.ecompetences.eu.

6. International Society for Technology in Education. Educational Computing and Technology Standards for Technology Facilitation, Technology Leadership and Secondary Computer Science Education (2002) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cnets.iste.org>.
7. Education Queensland. Minimum Standards for Teachers-Learning Technology. Australia. (1999) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://education.qld.gov.au>.
8. "CertICT : Certificate in Teaching Languages with Technology" TheConsultants-e Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theconsultants-e.com/>.
9. TESOL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tesol.org>.

REFERENCES (TRANSLATED S TRANSLITERATED)

1. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning / Official Journal of the European Communities, L 394 / 10 of 30. 12. 2006 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>.
2. Krumsvik R. Situated learning and digital competence. Education and Information Technology [Elektronnyy resurs] / R. Krumsvik. – Rezhym dostupu : <http://www.icicte.org/Proceedings2013/Papers202013/05-1-Krumsvik.pdf>.
3. UNESCO Institute for Information Technologies in Education (2011). Digital Literacy in Education. Policy brief [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214688.pdf>.
4. Brazdeikis V. The educators' competence of applying the information and communication technologies and its evaluation strategies. Summary of dissertation. Kaunas [Elektronnyy resurs] / V. Brazdeikis. – Rezhym dostupu : http://formamente.guideassociation.org/wp-content/uploads/2008_3_4_Palmira_Juceviciene.pdf.
5. E-Skills for the 21st Century : Fostering Competitiveness, Growth and Jobs (September 2007). European E-competence Framework. Version 2.0 [Elektronnyy resurs]. September 2010. – Rezhym dostupu : www.ecompetences.eu.
6. International Society for Technology in Education. Educational Computing and Technology Standards for Technology Facilitation, Technology Leadership and Secondary Computer Science Education (2002) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://cnets.iste.org>.
7. Education Queensland. Minimum Standards for Teachers-Learning Technology. Australia. (1999) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://education.qld.gov.au>.
8. "CertICT : Certificate in Teaching Languages with Technology" TheConsultants-e Project [Електронний ресурс]. – Rezhym dostupu : <http://www.theconsultants-e.com/>.
9. TESOL [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.tesol.org>.

Прохорова С. Н. Понятие цифровой компетентности учителя иностранного языка в мировом образовательном пространстве.

Статья посвящена одному из основных компонентов профессиональной компетентности современного учителя иностранного языка – цифровой компетентности. В статье рассматривается терминология, используемая в современной научной литературе для определения понятия цифровой компетентности. Осуществлен анализ исследований, направленных на сущность и содержание данной компетентности, рассмотрена характеристика умений и навыков в сфере информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: *цифровая компетентность учителя иностранного языка, цифровая грамотность, информационно-коммуникационные технологии, компетентность учителя в сфере ИКТ.*

Prokhorova S. M. The Concept of Digital Competence of Foreign Language Teachers in the World Educational Space.

The article deals with one of the main components of modern teacher professional competence – digital competence. The author analyzes the contemporary scientific literature for the definition of digital competence as well as the content of digital competence, given by the scientists from different countries. Digital competence is one of the key points in the modernization of education in Ukraine Our educational system has become aware of the need to provide digital training for teachers to meet the opportunities which computer technologies offer. ICT integration into teaching and training context is one of the main trends of modernization of different educational systems in the world. Nowadays language teachers need to be not only computer literate but to have professional confidence to use ICT adequately and methodologically correctly. The modern world needs teachers, who are able to use ICT tools and different web resources in the classroom. ICT resources open up new prospects for foreign language teachers and provide an opportunity to broaden the context of lessons, build international cooperation and provide access to authentic materials in different forms – text, multimedia, streaming television, podcasts, various online systems, etc. Teachers can use ICT resources not only in their training and educational process but in their professional development.

Key words: *Digital competence of foreign language teachers, digital literacy, ICT, professional competence in ICT.*